Article in Nepali newspaper 28 Feb 2004
Reporting on Snow leopard study

सगरमाथा आञ्चलिक पत्रिका

सगरमाथा

28 Feb. 2004

शनिबार, १६ फागुन, २०६०

, अनुसन्धानको क्रममा
न्जुङमा देखियो विश्वबाटै
एको भनिएको हिममानव
यतीको पाइला ।

हिउँचितुवा

युक्तीसकलार्इ कैयनी

तीन वर्ष भइसक्यो रे । लाङटाङ राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र हिउँचितुवा खोज्न थालेको । तर, यो तेस्रो प्रयासमा पनि भेटिएन हिउँचितुवाको वास्तविक रूप, तस्वीरसम्म प खिच्न सकिएन । डोल्पा, हुम्ला, मुगु, मनाङ, मुस्ताङलगायतका जिल्लामा हिउँचितुवा पाइन्छ ।

वर्ष पनि जुटका
चितुवाको खोजी
(सन्दो (विशेषज्ञ)
न तत्कालिक होइन ।
का पाखापाखामा
र्ष हिउँ परेको
डुदै जाँच चढ्दै
न पनि पाइएन
न कति पनि ।
पार्वतेछ यी
त ।
हुने विधिकै सुरु
भिन्न प्रजातिका
नक्नुनै वन्यजन्तु
स्थानका विषय ।
एर वन्यजन्तुको
कारभित्र दीपक
र रानी वरिरको
इदिछ । बाटोका
।
री र पर्यटकहरू
छन्-देखाउन आर
वाकर हुन्छन्
जनावरको 'दिसा'
क टिछन् । अनि
ढाउँमा जम्मा
पनि । आवश्यक
सम्मोलुजर हुन्छ
सा वन्यजन्तु ।
आफ्नो ठाउँमा
थितिलाई पाइला,
ी खोजी हुन्छ

अनुसन्धानमा । प्रशस्त आहार भएको क्षेत्र देख्ने विधिकै गतिविधि खोजी सुरु हुन्छ हिउँचितुवा । हिउँले ढाकेको क्षेत्र, बिरालो वंशका र स-साना सोच नै यो क्षेत्रमा वन्यजन्तुको मुख्य बासस्थान मानिन्छ ।

हिउँचितुवाको आहार हो- हिमाली थार, घोरल, ज्यारल, घ्यारा एवं गाउर । भोकाएको पेला र अन्य आहार नभएका बेलामा भने घोडा र गाईवस्तु पनि खाइदिन्छ यसले । त्यसैले त हिउँचितुवाबाट हिसाबका छन् स्थानीय बासिन्दाहरू । उनीहरू भिन्दैसम्म हिउँचितुवा । स्थानीय बासिन्दासित भेटेमा जङ्गल खाउँछ- 'हामीलाई त थाहा छैन, कैले त्यो कोटेर खानि पुग्छ ?' ।

हिमाली क्षेत्रका पाखापाखामा नाङर, हिमाली थार, घोरल र ज्यारलको थुहान देखे विधिकै हिउँचितुवाको बासस्थान बनै हुनसक्ने अनुमान गरिन्छ । कहीं यही साटो भएर हिउँचितुवा टिटेको त छैन ? भा लुकेर बस्ने ठाउँ यही भो हो कि ? प्रश्नका पाइला भेटिएमा यसको पुष्टि गर्नतिर लाग्छन् उनीहरू । 'यो हिउँचितुवाको नै पाइला हो भने छुट्टै खुसी खाउँछ उनीहरूको अनुभव । श्रीकृष्ण खरभार हरिहरनुपुर्ने अध्येताहरूको साथमा पुगेका हामी सञ्चारकर्मीहरूले ।

तीन वर्ष भइसक्यो रे ! लाङटाङ राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र हिउँचितुवा खोज्न थालेको । तर, यो तेस्रो प्रयासमा पनि भेटिएन हिउँचितुवाको वास्तविक रूप, तस्वीरसम्म पनि खिच्न सकिएन । डोल्पा, हुम्ला, मुगु, मनाङ, मुस्ताङलगायतका जिल्लामा हिउँचितुवा पाइन्छ । अनि सोच नै भएको पनि त हुनुपर्छ नि हिउँचितुवा विश्वबाटै । नेपालमा मात्रै तीनदेखि पाँच सयसम्मको हाराहारीमा छ सरकारी अडकामा हिउँचितुवा । विश्वभर भने चार हजारदेखि ६ हजारको हाराहारीमा हुनुसम्मले बताउँछन् विशेषज्ञहरू ।

हिउँचितुवालाई सरकारले पनि संरक्षित वन्यजन्तुको सूचीमा राखेको छ । सूचीमा नाम्छ भएका २७ वन्यजन्तुमध्ये आकर्षक वन्यजन्तु पनि त हो हिउँचितुवा ।

तर, जस्तो छ भनियो नेपालमा पनि धेरै संख्यामा हिउँचितुवा ! अघल्लो मान्छन् खोजकर्ताहरू । कसले खोजेर सक्यो तथ्याङ्क ? सरकारसित जेयाफ पेन्न नभै न त कुनै वैज्ञानिक अनुसन्धान नै गरेको छ सरकारले । आवश्यक स्रोत, साधन र बजेटको अभावका कारण यसको अनुसन्धान असम्भव भएको बताउँछन् सरकारी अधिकारीहरू ।

तीन वर्षसम्मको अथिरत अनुसन्धानमा एउटा पनि हिउँचितुवा नभेटिनुलाई दुर्भाग्य मान्छन् विशेषज्ञहरू । हिउँचितुवाको तस्वीर खिच्न सकिएमा त्यसै सफलता मानिन्छ गरिबी खोजकर्ताहरू ।

तीन वर्षसम्मको अनुसन्धानमा हिमार र पर्वतीयहरूबाहेक अन्य सफलता मिलेको छैन अन्वेषकहरूलाई । तर, खोजक्रम अझपनि जारी छ । पुनिभर्सिटी अफ क्यालिफोर्नियाका वन्यजन्तुविद् डा. ज्याक्सन मि काइज र नेपालका बोटर विशेषज्ञ डा. मुकेशकुमार थापित्से हुन् यो अनुसन्धान समूहका नाइके । तेस्रो वर्ष हो डा. काइज हिउँचितुवाको अनुसन्धानमा लागि नेपाल आएका ।

चार दशक पार गरिसकेका डा काइज वन्यजन्तु अनुसन्धानमा लिने नेपालको साथ लागेका छन् नेपालको भूमिमा । डा काइज नेपोलटक तीन हप्ते कार्यक्रम लिएर गत माघ महिनामा नेपाल आएका थिए । यस अनुसन्धानमा साथ लिएका छन् डा.काइज र डा थापितसँगै विभिन्न विश्वविद्यालय, प्राणीशास्त्र विभागका विद्यार्थीहरू जनकराज खतिवडा र जगन्नाथ अधिकारीलाई पनि । खतिवडा र अधिकारीले पनि तीन वर्ष भयो यसैको अनुसन्धानमा लागेको ।

यस अनुसन्धानमा नेपाल जैविक विविधता अनुसन्धान समाज (नेमर्स), पुनिभर्सिटी अफ क्यालिफोर्निया र अन्तर्राष्ट्रिय हिउँचितुवा कोषको आर्थिक सहयोग रहेको बताउँछन् अनुसन्धानकर्ता डा काइज । सहयोग जसको भए पनि हिउँचितुवा खोज्नु मुख्य उद्देश्य हो यस टोलीको ।

यस वर्षको अनुसन्धानमा साथद सफलता हासिल गर्न सकिने विश्वास भए होला यससम्बन्धी समाचार प्रचार-प्रसार गर्न दुईजना पत्रकार त्यो क्षत्रकार र सोमराइम दैनिकका दीपक पाण्डे लाई पनि सहभागी गराइएको थियो टोलीमा । तर, परिणाम अपेक्षाकृत भएन । अन्वेषक डा काइज भन्दैथिए, 'पहिलो पटक भए पनि हिउँचितुवाको तस्वीर खिच्न सकिएमा अनुसन्धानले सार्थकता पाउँथ्यो ।'

तर, अनुसन्धानको क्रममा क्यामेराहरू हेर्दाको विश्वभाटै हराएको भनिएको हिममानव यतीको पाइला । स्थानीय होटल सञ्चालकहरूको सहयोगमा अन्वेषकहरूले देखेका थिए यतीको पाइला । अनुसन्धान पनि गरियो । किटान पनि गरियो यतीको पाइला हो भनेर ।

तर, हिउँचितुवाको खोजीमा लम्बनाइएको पनि त होइन खोजीका प्रविधिहरू । वन्यजन्तुको अनुगमन गर्ने प्रयोग गरिएको थियो विश्वभिनो प्रविधि-क्यामरा ट्रयापिङ । विश्वभर नै वन्यजन्तुको अधिकारिक तथ्याक पत्ता लगाउने वैज्ञानिक प्रविधि पनि हो यो । हिउँचितुवा पाइने सम्भावना भएी भएको लाङटाङमात्रा भनिएका भीर, पाखा, कन्दा अन्दरा, हिमक्षेत्र कहीं कहीं भएण क्यामरा ट्रयापिङ गर्ने ।

तीनवटा स्वचालित क्यामराको प्रयोग गरिएको थियो यसपटकको क्यामरा ट्रयापिङमा । हिउँचितुवाको सम्भावित क्षेत्रहरू क्यालिङगुम्बाको

वरिपरि, विमानस्थलवरिपरि तथा अन्य यसतीहरूमा पनि सम्पन्न गरियो यसपटकको क्यामरा ट्रयापिङ । जसमध्ये अन्तिम किल्म पछिी एएसम्म पनि हिउँचितुवा कैद हुने आशा हुन्छ यो प्रविधिमा । त्यसैले १८ मिटर टाढासम्मको सास भएको जनावरको आफ्नै तस्वीर खिच्न सक्ने क्षमता हुन्छ यस प्रविधिमा ।

विश्वभर यही प्रविधिबाट नै सम्पन्न भएका छन् वन्यजन्तुको अनुगमनका काम । नेपालमा पनि चितवन र पर्सामा यही प्रविधिमार्फत पाटे बाघको गणना सम्पन्न भएकी छ । यसपटकको अनुसन्धानमा हिउँचितुवाको अवर्णनका विशेष किसिमको थुरिन पनि प्रयोग गरि हेइन ।

अन्य प्रविधि पनि नअपनाएका होइनन् अनाक्रम भए यसपटक पनि । पहिलो हिउँचितुवाको नाम लिनासा नै नेपालको पो अनु टोलीले दोस्रो वर्षपछि हिउँचितुवाका संकेत थालेका हुन् लाङटाङ र क्यालिङ्ड उपत्य पाखामा । कमसा हिउँचितुवाको संकेत बढ्दै कारण आगामीतर छन् विशेषज्ञहरू हिउँ पाइनेमा ।